

САВИНКИ

За 15 кілометрів на північний схід від райцентру Корюківки над річкою Убіддю, що впадає в Десну, розкинулося оточене з усіх боків, лісами село Савинки. Центр сільської Ради, дворів — 430, населення— 1270 чол. Сільраді підпорядковане с. Довжик. На території розміщений колгосп ім. Коцюбинського, за яким закріплено 5990 га сільськогосподарських угідь. У селі є середня школа, бібліотека, клуб, фельдшерсько-акушерський пункт, будинок зв'язку.

Це тепер. А колись?

Про минуле свідчать розкопки археологів. Біля Савинок знайдено поселення епохи неоліту (4—5 тисяч років до н. е.), а також скіфського періоду (5—3 ст.). Тут жили мисливці, рибалки, землероби, скотарі.

Савинки ж засновані 1669 року. Поселення розкинулось на правому березі річки, на підвищенні, біля перехрестя доріг з Корюківки на Сосницю, Холми і Новгород-Сіверський. Кажуть, що назване село по імені Сави Шумейка — сподвижника Богдана Хмельницького. Розповідають про село і сторінки «Історико-статистичного опису Чернігівської єпархії» (книга 6): «Рассказывают старые люди савинци, «то не було Савинок (панської маєтності), а се була козака земля, а пан Полуботок був якимсь великим начальником над козаками, от вуон и випросил у казаков себе земли, щоб построить хутор, паны дали, вуон построил хутор да завел себе и дворню, зати стали приходить до его люди из других сел, вуон их стал селити коло себя, так и стали Савинки. Після смерті Полуботка його маєтностями володіли нащадки. Село в Сосницькому ключу лежаче со всеми угодыями из людьми и тяглом, с полями, сеножатями, лесами дано Леонтию Полуботко универсалом февраля 10 дня 1681 року и июня 17 дня 1689 року и утверждено царскими грамотами марта 1681 року. По этим документам видно, что Савинки существовали в виде села с храмом прежде 1681 года и при Самойловиче считались именем гетьманской Булавы. У храме св. Николая серебряная чаша с надписью 1714 октября. «Справлен сей кельх коштом его милости пана Павла Полуботка полковника Черниговского у местности его Савинки до храму св. Николая», на Евангелии 1716 года написано «куплено до храма святого». Икона святого Николая под серебряной резьбою с надписью 1772 года. «Сия икона дана в церковь с. Савинок при вступлении в поход турецкой войны войсковым товарищем Прокофием Ивановым Забилою. Он же в том походе скончался и погребен в монастыре Фокионском».

У цьому, ж описі сказано, що в Савинках 1725 року було уже 88 дворів підданих Полуботка. У 1750 році у селі налічувалося 134 двори з населенням 1276 чоловік прихожан. Землі тут мали поміщики Машкевич, Забіла, Добровольський. І до цього часу залишилось у пам'яті народу слово Забілівщина — урочище — Перешне, вуличні прізвища Забіли, так само Олійники, Раменьки, Лук'яненки, Козачки, Устечки, Гусиси та інші.

Село з самого початку забудовувалося без будь-якого плану. Вулиці були вузькими, де ледве можна було розминутися зустрічним підводам. Такими, на жаль, окремі з них залишилися і до сьогодні. Вулиці називались іменами перших поселенців, закликаних на поселення

козаків, селян сусідніх сіл і країв. Так і надовго залишились назви Олійниківка, Стукалівка, Шейдівка, Губарівка, Шеметівка, Шлях, Обірок. Селянські будівлі складались із хати в основному однокамерної (хати і сінець), сараїв, клунь і земляних погребів, рідко в кого були лазні. Робилися будівлі з лісу, покрівлею була солома, її заготовляли ще з жнивної пори, готуючи снопи, а потім робили з відібраної соломи кулі. Огорожі лозяні із тонких жердин. У більшості опалювались від однієї печі з лежанкою, без димоходів, так звані курні хати, підлога земляна, покрита глиною. Освітлювали лучиною. Молодих тварин і птицю всю зиму тримали у хатах. У центрі села 1825 року була побудована Миколаївська церква, будинок попа, сторожка, пізніше будинок фельдшерського пункту. У 1901 році засновано двокласну школу з квартирою учителя. Отже, протягом 200 років селяни не знали школи, не бачили учителя. Тільки окремі діти могли раніше навчатись у Сосниці, Корюківці, Жуклі. До наших днів залишився будинок, у якому жив з сім'єю піп Бондаревський, що загинув у Корюківці разом з жителями у церкві, коли німці палили місто у березні 1943 року.

У приміщенні, що було в центрі села, Никифоренко Максим мав шинок, а Швець Никін — крамницю. Зберігся будинок фельдшера Ткаченка Павла. Зараз живуть у ньому онука і правнук — діти Ткаченка Максима Павловича — учителя, що загинув під час війни. У старому саду біля будинку попа збереглося унікальне дерево — липа. Її стільки літ, скільки Савинкам...

Як і мешканці інших сіл, савинці все необхідне виробляли дома — від хліба, одягу, взуття, домашнього інвентаря до металевих виробів, переробки зерна на борошно, льону, зерна і конопель—на олію, трести — на волокно і тканину. Мали свої ткацькі верстати, виготовляли пиво, вино. У селах були свої шевці, ткачі, чоботарі. Основні культури землеробства — просо, жито. Про вирощування пшениці не було і мови. Її купували у південних місцях губернії і то тільки для борошна.

Розвивались садівництво, бджільництво. У хуторі Довжик (Савинський приход) при Убеді на гуральні поміщика Лашкевича вироблявся спирт. 1823 року почалося цукрове виробництво. У Корюківці у 1858 і 1872 році діяли цукрові заводи (пісочний і рафінадний) Бродського, які той купив у Карла Рауха. Тут працювало понад 400 робітників, серед яких і савинці.

1884 року побудована залізниця Корюківка — Низківка, а потім вузькоколійка Корюківка — (завод) — Савинки — Ліс Заубіддя, звідки пішов добротний дешевий ліс на завод і на експорт. Досі збереглося земляне полотно (насип) у Савинках, по якому були покладені рейки. Місцевість називається «Чугунка».

По р. Убідь від Орлівки до Сосниці були побудовані дамби і дерев'яні мости з водяними млинами у Савинках та ще у 12 селах. У селі була кузня і олійниця Левченка і Савченка. Отже, крім сального промислу і виготовлення дуг, росте й інше виробництво. У 1864 році запроваджувалося місцеве самоврядування, сходом обирався староста. Земство організувало будівництво шкіл, медичних закладів. Воно ж їх утримувало. У Савинках у 1905 р. була побудована школа з трирічним, а потім з чотирирічним строком навчання. Першою учителькою і завідувачкою школи була Єфросинія Корнилівна Соловйова, учнів було до 60 чол. з усього приходу. У 1916 році в селі налічувалось 342 двори з населенням 2230 чол. разом з хутором Довжином.

Тяжким було становище безземельних і малоземельних селян. Куди тільки не гнало їх злиденне життя. Тому населення Савинок бере активну участь у боротьбі з експлуататорами та інтервентами. 40 чоловік влилися в ряди Першої української радянської дивізії. Активни-

ми учасниками боротьби за владу Рад були Федос Савич, Лук'яненко, Кирило Іванович Олійник, Андрій Данилович Олійник, Тихон Михайлович Никифоренко, Василь Шулженко, Андрій Кулага, Прокіп Соловей. Першим головою сільської Ради був Харитон Іванович Науменко. Радянську владу встановлено в грудні 1917 року.

У селі відбулись глибокі соціальні зрушення — селяни ділили церковну, поміщицьку землю. На землях поміщика Добровольського засновано хутір імені Будьонного (Озереди). Туди переселились частина савинців, в тому числі Лук'яненки, з родини яких вийшов відомий поет Іван Савич.

1918 рік — рік австро-німецької окупації і свавілля гетьманської варті. І досі перед очима стоять заграви, пожежа, розстріли.

На весну 1919 року громадянська війна у нашому краї скінчилася, почалася робота. Прийшли нові учителі і серед них Любов Прокопівна Кулега, Дмитро Прокопенко. Вчити і вчитись було тяжко: школа не опалювалась, підручників і паперу не було, вчителі зарплати не одержували і жили на «підножному кормі». Дехто йшов до селян на заробітки, займався селянським промислом, майже всі учні були роздягненими і босими.

Багато робили просвітянські організації. Центром діяльності була школа. Тут діяв «Народний театр». Згодом відкрили сільський клуб в частині попівського будинку. Активним працівником клубу був син попа Петро Бондаревський, він добре малював і грав на муз. інструментах. Артистами стали сільські хлопці Лук'яненки — Григорій і Максим. Всі були захоплені грою Гаврила Корівника. Особливо вдало він виконував роль Возного з «Наталки Полтавки». То був талант. У період колективізації його розкуркулили (хоч і не був куркулем). Залишив добровільно своє господарство (будинок, дворові приміщення, худобу, інвентар) і виїхав на Донбас, був робітником на шахтах, у війну партизанів.

У 1925 році відкрито лікарню. Першими лікарями були А. К. Бухно (родом з Мени), а потім П. М. Ткаченко.

Зміни в селі відбувались. Але воно жило і далі усім своїм патріархальним укладом, невлаштованим лишався і побут населення. У селі було 580 дворів і тільки 10 господарств мали двокімнатні будинки, решта ж — однокімнатні. Хати були вкриті соломою, більшість з них мала земляну підлогу. У кожній хаті жила велика сім'я (8—10 чол.), нерідко разом з худобою. Криві вузькі вулиці села ранньою весною і осінню ставали непрохідними. Лікарня містилася в частині попівського будинку. Сільський клуб (сільбуд) — у маленькому приміщенні. Не задовольняло і приміщення школи. Селяни нічого після революції не придбали в економічному відношенні. Малоземля ставило проблеми. Кількість бідноти росла. Багато сімей не мало корів. М'ясо і білий хліб люди бачили тільки на Різдво і Пасху та й то не вволю. Багато було таких сімей, що до нового врожаю ледь доживали без боргів або надрізали колоски з недозрілого хліба, а щоб врятувати корівку — здирали стріху для соломорізки. Півсела ходило в постолах. Тоді окремі селянські сім'ї переселялись до Херсонщини. Серед них були наші родичі. Бували дні й у нашій сім'ї, коли ми — діти — просили їсти у матері, дати нічого було, а ми просили. Тоді мати говорили нам: «їжте мене». То були часи, коли за підібрану гнилу грушу або яблуко могли вбити.

До початку 30-х років в країні існувало безробіття і, отже, заробити щось десь було не так легко і просто. На селі можна було це зробити тільки в гарячу пору року: косовицю і жнива. Заробіток був мізер-

ний: день косаря коштував один карбованець, женця — 50 копійок. Щороку частина дівчат їздила на заробітки у бурякосіючі райони України. Та й там заробляли дуже мало. Бо все зароблене проїдалось. Де-хто з «зайвих» хлопців робив спробу, добратися до Донбасу, але, як правило, повертався звідти ні з чим. Доводилось шукати роботу і заробіток на розчистці лісу, збиранні березової кори на перегонку на дьоготь за 25 копійок в день.

Дуже тяжким заробітком була так звана хура. Це вивіз своїм коном з державного лісу дров і доставка їх на Корюківський склад, завод. На цю операцію доводилось витратити два дні за півтора-два карбованці. Навколо шумів столітній ліс, а люди бідували від того, що не було чим опалювати хати: торфу і вугілля тоді ще не знали.

Існуючі в той час комітети незаможних селян (КНС), створені 1920 р., надавали певну допомогу сільській бідноті. Але всіх проблем вони вирішити не могли. Вони переконували бідноту в необхідності переходу до колективних форм господарювання, як можна скоріше. Без достатнього і об'єктивного вивчення селянських господарств зараховували до куркулів економічно слабкі, багатодітні сім'ї, тобто середняків, що були основою селянства.

При створенні колгоспів допускалися й інші помилки. Порушувались демократичні принципи.

Ради були, але влади не мали. Центральний апарат зводив нанівець їхні повноваження, права сільських Рад обмежували комітети незаможних селян (КНС). 1929 рік увійшов в історію Радянської влади під назвою року «Великого перелому». У соціально-економічних відносинах на селі назрівали великі зміни. Взятий курс на прискорення колективізації не здійснився.

І все ж в 1929—31 рр. у Савинках було створено 4 колгоспи: імені Шевченка, «Червоний шлях», імені Красіна, «Червоний Довжик». Першим головою колгоспу імені Шевченка обрано Андрія Олійника. Боляче переживали люди вступ до колгоспу, особливо жінки. Так само і наша мати. Вона гірко плакала, приказуючи: «Межечки, стежечки мої». Особливо вона голосила, коли з двору забирали коня разом з усім його «господарством» (віз, зброя, плуг та інше). Я бачив і чув, як мати підійшла до коня, взяла в обійми його голову і плакала: «коніку мій дороженький»... Бо доводилося прощатись із звичним життям, з власністю, господарською самостійністю, якою так пишалась наша мати. Як Маланка М. Коцюбинського, мріяла вона про земельку. Тепер все рухнуло, все пропало!

У 1932 р. колективізація була завершена. Вона була здійснена, але якою ціною? Сталін і його однодумці проводили авантюрну політику, політику дикої наруги над селянством. Сталін форсував колективізацію — одночасно слідували нові плани хлібозаготівель, зустрічні плани і виконувались до зернинки, картоплини. З місць надходили тривожні повідомлення, протести, але неслухняних верхи карали і віддавали до суду. Люди страждали, деградувало село. Розвінчувалась в очах селянства віра в щасливе майбутнє, за яку віддали своє життя тисячі людей. Почався голод. Не маючи хліба, люди їли все, що можна — листя липи, лободу, зерна щавлю мололи і робили печиво та інше. Єдиною рятівницею багатьох сімей у Савинках була картопля. У 1932—33 роках в селі загинуло від голоду 200 чоловік (на 500 дворів).

Згодом економічна ситуація на селі стабілізувалася, але чесних людей мучила несправедливість. А тут ще відчувалося наближення війни.

22 червня 1941 року розпочалися воєнні дії.

За два місяці німецькі війська оволоділи величезною територією, містами і селами правобережжя Дніпра. 5 вересня Савинки були зайняті німцями. Настали два роки тяжких випробувань окупаційного режиму. Уже з перших днів, установивши свій порядок, німці грабували, що бачили, арештовували активістів, переслідували євреїв, що переховувались у знайомих савивців, молодих дівчат і хлопців відправляли до Німеччини на тяжкі роботи. Понад 500 жителів Савинок боролись проти німецько-фашистських загарбників в рядах Червоної Армії, з них 306 чоловік загинули смертю хоробрих. У центрі села споруджено стелу, на якій викарбувано прізвища й імена загиблих на фронтах війни і тих, хто в період окупації були розстріляні окупантами. Понад 150 чоловік нагороджені орденами та медалями.

Поволі заліковувалися рани, оновлювалося село. У 1962 році з допомогою держави побудовано нове красиве приміщення середньої школи з просторими класами, кабінетами, спортзалом. У 1967 році у школі уже налічувалось 290 учнів. Кожний другий із молоді одержав, середню або спеціальну середню освіту.

Побудовано у селі приміщення клубу, будинку зв'язку, фельдшерсько-акушерського пункту. Побудовані магазини — продовольчий і господарчий. Спеціалісти сільського господарства, механізатори одержали хороші житлові будинки. Будівництво їх продовжується. Колгосп має свою деревообробну майстерню. Ведеться газифікація села, асфальтуються вулиці, побудований водогін.

Та на людські голови, знову впало лихо: аварія на Чорнобильській АЕС. Чорні плями радіації лягли на село, навколишні землі, ліси, присадибні ділянки. Село віднесено до III зони радіаційного забруднення, а люди одержали статус чорнобильців різних груп. Люди хворіють, скорочується вік життя. Особливо під загрозою життя дітей. Але і в цих тяжких умовах люди живуть, працюють, борються і сподіваються на краще.

